

Rallarkojorna vid Gavelbarken

*Det var vi som byggde folkets järnväg,
byggde upp vad andra lägger ned!
Det var vi som byggde folkets järnväg,
den som gick med ånga, kol och ved!
Det var vi som byggde folkets järnväg,
även den som rullar än idag!
Det var vi som byggde folkets järnväg,
du och jag och alla rallarna!*

Så lyder refrängen i Jokkmokks-Jockes gamla slagdänga "Rallarsving". Rallarna utgjordes på sin tid av en stor yrkeskår som levde ett liv i allt annat än lyx. Det var hårt slit och långa arbetsdagar med låg lön. Det var enkel logi i dragiga baracker, kojor och på hårda stuggolv. Det var ensidig kost och allehanda umbäranden i väder och vind.

I milsvida skogar och ödemarker där ingen annan logi stod till buds tvingades rallarna uppföra egna kojor eller baracker av det material som stod till buds på platsen; stenar, trädslanor och tak av jordtorvor o s v. När arbetet var klart lämnades bostäderna att förfalla. På Sveriges järnvägmuseum i Gävle finns en modell av hur en "rallarkoja" kunde se ut.

Också intill norra stambanan några hundra meter söder om banvaktsstugan nr 233 Gavelbarken i Västerfärnebo socken finns lämningar av minst fyra kojor, som sägs ha uppförts som temporära rallarbostäder i samband med järnvägens byggande på 1870-talet.

Att det inte rör sig om några vanliga urschaktningar är uppenbart. Det finns tydligt markerade ingångar, upplagda väggar av sten och jord och i en av kojorna även rester av något som möjligen varit eldstad. Två av kojorna ligger intill varandra, de övriga vid sidan av. De är tämligen stora och har säkert fungerat som logi för vardera 6-8, kanske 10 personer. I närheten har stenar lagts i fyrkant som grund och ovanpå ligger jord blandat med tegelrester. Det är okänt vad detta kan ha varit.

Rallarna var många och låg trångt på britsar med granris. Temperaturen kunde sjunka lågt och någon annan ventilation än glesheten i väggar och tak fanns inte. Hygienen ska man inte tala om; man lade sig som man gick och stod när kvällen kom och hade samma underkläder dag och natt tills de var svarta av smuts. Ohyra var vanligt förekommande.

Det var i början av 1870-talet som norra stambanans rallarlag arbetade sig fram över skogarna från Sala, förbi Storljusen, Gavelbarken och de stora skogsområdena norrut mot Krylbo. Målet var en färdig järnväg innan 1873 års utgång, en bedrift som klarades med bara några veckors marginal.

Så länge man befann sig på rimligt avstånd från Broddbo hade rallarna bl a logi på en gård som ägdes av självaste länsman och som rallarhumorn döpte till "Stora Svea".

När Storljusen passerats blev det dock för långa resor och några gårdar att nyttja på skogen fanns inte. Det enda som återstod var därför att själva ordna tak över huvudet. Oskar Brodén (1874-1950) bekräftar i sin bok om Broddbo-bygden att rallarnas bostadsfråga delvis löstes "medelst baracker här och var i terrängen".

Det normala inom ett rallarlag var också att man kom överens om huruvida man ville avstå en liten del av sin lön som betalning till en "rallarkocka", som kunde följa med och hålla dem med matlagning, tvätt m m. Beslutet förfaller ha varit ganska enkelt om man betänker att de hade 10-12 timmars hårt kroppsarbete sex dagar i veckan...

Att vara rallarkocka åtnjöt inte något särskilt högt anseende och det fanns även de, som drygade ut inkomsten genom att erbjuda karlarna en helt annan typ av "tjänster". En kocka med skinn på näsan kunde säkert sätta sig i respekt hos arbetslaget och även gå emellan när det blev bråk. Hon fick lära känna rallarna både från deras goda och onda sidor. När brännvinet kom fram hade hon det inte så lätt alla gånger. Annars bestod dagarna mest av matlagning och tvätt för rallarkockan. På menyn stod stekt fläsk, kolbullar, ärtsoppa, bruna bönor och limpa. Kaffe var den stående drycken vid de flesta måltiderna. Det är inte omöjligt att en av kojorna vid Gavelbarken fungerat som kockans bostad och rallarlagets "kök".

Idag är det inte många som känner till rallarkojorna, men kanske vore det inte fel att skylta upp dem som ett minne över alla de som arbetade med att bygga norra stambanan genom Västmanland för snart 140 år sedan?

Lars Östlund